

שמעתא עמיקתא

גליון תקמ"ה | פרשת וישב | תשפ"ג | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

הלכות מצויות לחנוכה

משיעורי
הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה בשכונת רמות ב'

מצות הדלקת נרות חנוכה

עשיית מלאכה לפני ההדלקה

אכילה ושאר צרכיו לפני ההדלקה
אסור לאכול או להתעסק בשאר דברים חצי שעה לפני זמן חובת ההדלקה (מהשקיעה או מצאה"כ למר כדאית ליה ומר כדאית ליה, עיין לקמן), ואפילו אם התחיל פוסק. [מ"ב ס"י (סי' תרעב ס"ק ז) ושעה"צ (אות יד)]. וד"ן זה נוהג אף בנשים. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש חנוכה פט"ז אות א)].

לימוד תורה לפני ההדלקה
אפילו ללמוד אסור חצי שעה לפני שהגיע זמן ההדלקה (י"א שהיא צה"כ וי"א בשקיעת החמה). ומ"מ הנהגים להדליק בזמן שקיעת החמה יכולים להקטין ללמוד עד השקיעה. [מ"ב ס"ק ז) ושעה"צ (אות יד)]. ודעת הגר"ק זצ"ל (חוט שני חנוכה עמי שיח) דמסתבר שללמוד הלכות חנוכה מותר בכל גוונא דמסתמא יזכור שצריך להדליק. וכשמגיע זמן ההדלקה מפסיק תלמודו. [מ"ב ס"ק ז)].

מי שתורתו אומנותו
אף מי שתורתו אומנתו צריך לבטל ת"ת כדי לקיים מצות נ"ח בזמן. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פט"ז אות א)]. אולם דעת הגר"ח שייברג זצ"ל דאין עליהם לבטל ת"ת כדי להדליק בזמן, אלא נשותיהם ידליקו עבורם. ועיי' משי"כ בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון רמ"ג]. ובחז"ל שמדליקים בבית ולא מדליקים ברה"ר אין צורך לבטל ת"ת כדי להדליק בזמן. [הגרשו"א זצ"ל (פניני חנוכה עמי קעד)].

סגירת חנוכה על מנת להדליק בזמן
יש לסגור החנות על מנת להדליק נ"ח בזמן, ואם פרנסתו תלויה בחנות הפתוחה בזמן ההדלקה, ואין לו את מי להשאיר בחנות, צריך למנות שליח שידליק עבורו. [הגרשו"א זצ"ל (אשרי האישי ח"ג פ"ג אות א)]. ולענין הנהגים להדליק בתוך הבית (כגון בחז"ל) יעויין להלן.

זמן ההדלקה

י"א שאין מדליקין נ"ח קודם שתשקע החמה (שו"ע סי' תרעב סעי' א), אלא בצאת הכוכבים. [שו"ע (שם) ומ"ב ס"ק א) אליבא דהשו"ע]. וי"א שיש להדליק בזמן השקיעה. [מ"ב ס"ק א)]. וי"א שכן מנהג ירושלים להקפיד להדליק בדיוק בתחלת השקיעה. [הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק חנוכה ע"ג)]. וי"א שכוין שזמן השקיעה המתיי אינו ברור לנו, וקיי"ל שאין מקדימים ההדלקה קודם השקיעה, יש להדליק קרוב לעשר דקי' אחר, זמן השקיעה שבלוחות. [הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק ע"ג)]. ובדרך זה כת' האג"מ (ח"ד ס"א ק"א אות ו)]. וכל אחד ינהג כמנהגו.

הכנת הנהגיה לפני זמן ההדלקה
אפילו הנהגין תמיד להדליק צה"כ אחר תפלת ערבית, מן הנכון שיכינו עכ"פ השמן בתוך הנרות קודם תפלת ערבית, כדי שיהיה מוכן תיכף אחר תפלת ערבית להדליק. שאם יעשה הכל אחר תפלת ערבית בודאי יש לחוש שיעבור עיקר זמן ההדלקה. [מ"ב (שם)].

להדליק מפלג המנחה
אם הוא טרוד ולא יהיה לו פנאי להדליק בזמן, יכול להקדים להדליק מפלג המנחה ולמעלה (שו"ע סי' תרעב סעי' א), והיינו שעה רביעית קודם צה"כ (וחשבתינן השעה לפי קוצר היום דהיינו שעות זמניות). [מ"ב ס"ק א)]. ויברך על ההדלקה. [מ"ב ס"ק א)]. ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק. [שו"ע (שם)]. ואם לא נתן בה שמן רק כשיעור חצי שעה כנהוג בכל יום יחזור ויתן בה שמן וידליק ומי"מ לא יחזור ויברך. [מ"ב ס"ק ד)].

הקדמת תפלת מעריב להדלקת הנרות
המדליק בצאת הכוכבים, לכתחלה יתפלל מעריב ומיד לאחר מכן ידליק. [מ"ב (שם) ס"ק א) ובאור הלכה (ד"ה לא מאחרי)]. ומי"מ אם דרכו להתפלל מעריב בשעה מאוחרת, א"צ להקדים להתפלל לפני ההדלקה. [הגרשו"א זצ"ל (שלמי מועד) והגרשו"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"ג) קסד]. ועיי' בשם עמיקתא גליון ל"ח].

יצא להתפלל לפני צה"כ
העומד לצאת מביתו להתפלל מעריב ופגע בנרות חנוכה (המוכנות להדלקה) אחר שהגיע זמן הדלקתם, עליו להדליק ואח"כ להתפלל מעריב. [נ"י בתורת חיים (לגר"ח זוננפלד, חנוכה אות ו)]. ואף אחר שהדליק נר ראשון, עליו לגמור להדליק שאר נרות שהם מחמת הידור מצוה, לפני שהולך להתפלל. [נ"י ברנות מחמת הידור שידק משום "אין מעבירין", עיי' במ"ב סי' תרע"ד ס"ק יא)].

וכן פסק המהר"ש (דעת תורה סי' תרעב ד"ה עד) דגומר בכה"ג. ואם אין רצונו להדליק עתה עיי"מ להדליק יחד עם בני הבית וכדו' יכול להדליק לאחר מכן. [כ"י אין דעתו להדליק נ"ח עתה וכשאין רצונו לקיים המצוה עתה אין משום אין מעבירין על המצות כמבואר במ"א (סי' כה ס"ד), ולא דמי להא דלעיל שצריך להדליק לפני מעריב דשאני התם שחפץ לקיים שיתיה אלא שדעתו להקדים א' מהם משום "יתדירי", בכה"ג חל עליו חיוב להדליק כמבואר בשו"ע (ר"ס כה). והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג].

להמתין לאשה
אם אשתו לא נמצאת בשעת ההדלקה ורצונה שימתינו לה, יש לעכב ההדלקה משום שלום בית. והכל לפי הענין. [הגר"ח זצ"ל בשם הגר"ח זוננפלד זצ"ל (נר חנוכה פ"ב הגה ה)].

זמן הדלקתם לנהגים להדליק בתוך הבית
י"א שבמקומות שנוהגים להדליק בתוך הבית א"צ לזיזוה ולהדליק קודם שתכלה רגל מן השוק (רמ"א סי' תרעב סעי' ב), ומי"מ אם מדליק בפתח הבית כשהוא פתוח, טוב שיזיזוה בזה, כיון שיש הכירא לעוברים ושבים. [רמ"א (שם) ובאור הלכה (ד"ה ומי"מ)]. ואם מדליק תוך הבית יש להדליק לפני מעריב בנרות מקובצים יחד. [מ"ב ס"ק א) ושעה"צ (אות יד)]. ועיי' בזה לקמן.

הדלקת נרות חנוכה מאוחר או בזמן על ידי שליח
החושש שיגיע מאוחר לביתו (כחצי שעה אחר צה"כ) ולא יוכל להדליק בזמן, עדיף שישלח שליח כדי לקיים ההדלקה בזמן. [הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ז אות ד), הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד הגה 65) והגר"ק זצ"ל (נר חנוכה פ"ב הגה ל)]. ולא כהשבט הלוי (ח"ד ס"ס"י סו) דאם יכול להדליק מאוחר בליה דליק עיי' עצמו. ועיי' בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג].

וכן א"צ להדליק בזמן עיי' שליח. [הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ח ע"ג) קע - קעא], הגר"ק זצ"ל (חוט שני חנוכה ע"ג) ומ"ב הלוי (שם). ואם יוכל להדליק בפני מאוחרת בעצמו או מפלג המנחה (בעצמו), דעת הגרשו"א זצ"ל (פניני חנוכה פ"ח ע"ג) קע - קעא) שידליק מפלג המנחה. וכל זה אם מדליק בפרסום, אבל המדליק בתוך ביתו (כגון בחז"ל), אינו זקוק להדליק עיי' שליח אלא ידליק כשיגיע לביתו. [הגרשו"א זצ"ל (שבתי"ב פ"ב ע"ג) פ"ב ע"ג)]. (ועיי' לקמן לענין הברכות בהדלקה עיי' שליח).

עבר ולא הדליק בזמן

שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה, שאז העם עוברים ושבים ויש פרסום הנס. ואם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה (שו"ע סי' תרעב סעי' ב), עד עמוד השחר, אף אם לא נשאר חצי שעה עד עמוד השחר. [מ"ב ס"ק יא) ושבת הלוי (ח"ח ס"י קנו אות ב)].

ברכה על הדלקה שלא בזמנה

המדליק בפנים צריך לברך על ההדלקה אף אם עבר זמן שלא תכלה רגל מן השוק. [מ"ב (שם)]. וי"א שבאופן זה כיון שאין היכר לבני רה"ר דוקא אם בני הבית נעורים יכול לברך על הדלקה, אבל אם ישנים לא יברך לברך. ועל כן אם בא לביתו בשעה מאוחרת בליה ומצא בני ביתו ישנים מן הנכון שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה. [מ"ב (שם) ע"פ המ"א (ס"ק ו)]. וי"א שהנהגה לברך אף כשבני ביתו ישנים אין מוחין בידו. [שעה"צ (אות יז) ע"פ הח"מ], ולמעשה המנהג לברך אף באופן זה. [הגר"ש וואזנר זצ"ל (מבית לוי ח"י ע"ג)]. והמדליק בחוץ י"א שאינו מברך. [כ"י נר] מסקנת הפרי"ח (שם) שדוקא המדליק בפנים (אחר הזמן) מברך. וי"א שמברך [כן משמע מסתימת השו"ע דבכל גוונא מברך. וכן נר מהמ"א (ס"ק ו) בדעת השו"ע. וכן הביא המגיד משנה שיש סוברים שגם המדליק בחוץ מברך והביאו הפרי"ח (שם)], וכן המנהג בתנאי שיש עוברים ושבים (ומסתבר שבני ביתו גם מועילים לזה). [הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק פ"ד ע"ג) פ"ג].

עבר הלילה ולא הדליק

אם עבר כל הלילה ולא הדליק, אין לו תשלומין. [שו"ע (שם) סעי' ב)]. ובלילות האחרים ידליק מספר נרות כמו שאר בני אדם. [רמ"א (שם) ומ"ב ס"ק יב)].

ערב שבת

תפלת מנחה לפני ההדלקה

בערב שבת נכון לכתחלה להתפלל מנחה תחלה ואח"כ להדליק. [מ"ב (ס"ס"ק ב)]. ובאר בשעה"צ (אות 2) דמכיון שמדליק בעוד היום גדול, עיי"כ סומך על הקולא דמפלג ולמעלה נזכר להשוותו כמו לילה, ואם כן אך יתפלל אחר כך מנחה, ומי"מ בדיעבד לא מעכב, עיי"ש].

כדי הדלקת הנרות

ערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ נר שבת. [שו"ע (סי' תרעט)]. ואם הדליק של שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק של חנוכה אחר כך. וכל זה באיש המדליק, אבל אשה המדלקת כיון שהמנהג שמסתמא מקבלת שבת בהדלקתה, לא תדליק שוב של חנוכה, אלא תאמר לאחר להדליק והוא יברך אקב"ו להדליק, אבל ברכת שעה נסים וכן שהחיינו ביום א' יכולה לברך בעצמה. [מ"ב (שם) ס"ק א)].

זמן ההדלקה

מדליקין נ"ח בערב שבת בעוד היום גדול (ומי"מ מברך עליהם כמו בחול). [רמ"א (סי' תרעט)]. ודוקא אחר פלג המנחה שהוא שעה רביעית קודם הלילה. [מ"ב (שם) ס"ק ב)].

להסמיך ההדלקה לשקיעת החמה
במקומות שנוהגים להדליק נרות שבת בכל שבתות השנה מוקדם. י"א דבערב שבת זו יאחרו הדלקת נרות שבת כדי להדליק נרות חנוכה עשרים וחמש דקות קודם השקיעה. [הגרשו"א זצ"ל (שלמי מועד)]. ובלוח אר"י להגר"מ"ט כתב כן למי שיש לו כמות שמן מוצמצמת, אבל בלא"ה יכול להדליק לפני כן כנהוג. וי"א שא"צ לשנות מהמנהג שנוהגים כל השנה לענין זמן הדלקת נרות שבת, ועל כן ניתן להדליק נרות חנוכה בכל זמן פלג המנחה, ומי"מ לכתחילה ידליק נ"ח סמוך להדלקת נר שבת. [אג"מ (אור"ח ח"ד סי' ס"ג), ומוע"ז (ח"ב סי' קנב) הביא כן בשם זקני ירושלים].

מוצאי שבת

זמן ההדלקה במוצ"ש

במוצאי שבת יש להזדרז להדליק נרות חנוכה, ועל כן אין לאחר תפלת מעריב. [הגר"א (מעשה רב אות ר"ל)]. ומי"מ אין להדליק כלל לפני צאת הכוכבים. [באור הלכה (סי' רצג ד"ה שלש כוכבים)]. ועיי' במוע"ז וזמנים (ח"ב סי' קנח) ובשבות יצחק (חנוכה ע"ג) ע"ג]. ועיי' בסמוך.

מהמיר כדעת רבינו תם

המחמיר על עצמו להימנע מעשיית מלאכה במוצ"ש עד זמן של ר"ת, במוצ"ש חנוכה עליו להדליק הנ"ח קודם זמן זה, מחמת שאינו נוהג כר"ת מעיקר הדין. [הגרשו"א זצ"ל (שם) פט"ז אות טו) והגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק ע"ג) ע"ג]. ויש שלא שינו זמן יציאת השבת במוצ"ש חנוכה משאר שבתות. [הגר"ז (שבות יצחק ע"ג) ע"ג], אלא שדעתו שזמן דתכלה רגל מן השוק בזמנינו ארוך יותר. ועיי' באור לציון (ח"ד פמ"ג אות ט) שסי"ל שאין לשנות מנהגו לחשוש לדעת ר"ת. וכן דעת האג"מ (ח"ד סי' סב)].

להבריל לפני הדלקת נ"ח

י"א שהבדלה קודמת לנ"ח וי"א שני"ח קודם הבדלה. וכל אחד ינהג כפי מנהג אבותיו. [שו"ע (סי' תרפ"א סעי' ב), מ"ב (שם) ובה"ל (שם)]. ומי"מ מנהג בני ספרד להדליק נ"ח בבית הכנסת קודם הבדלה, ובבית מדליקים לאחר ההבדלה. [אור לציון (ח"ד פמ"ג אות ז)].

כמה נרות מדליקים

מעיקר הדין מספיק כל יום להדליק נר אחד. [מ"ב (סי' תרע"א) ס"ק ד)].

מהדרין לבני עדות המזוזה
מי שידו משגת להיות מהדר במצוה בליה הראשון מדליק אחד ומכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל האחרון יהיו שמונה. [שו"ע (סי' תרע"א) סעי' א)]. ולדעת השו"ע (ר"ס תרע"א) אפי' אם בני הבית רבים לא ידליקו יותר. וכן מנהג בני עדות המזוזה. ולדעה זו לא מועיל לכוון שלא לצאת ידי"ח עיי' בעל הבית ולהדליק בפני עצמו. [אור לציון (ח"ד פמ"ז) הגה א' ד"ה ובחור הפטור, ופמ"ב הגה א' ד"ה והנה].

